

algunes vegades) medieval: «se n'ha dites de tals, que no contestant que molts engans se haja fets ---», *Decam.* VII, § 8, 416.7 (trad. «che davanti hanno detto ---», ed. 1961, p. 445). Per expressar el concepte psicoanalític que els mestres germànics expressaren tècnicament per «das Selbst», o «the Self», s'ha adoptat «el si-mateix» (*Rev. Cat. Psicoan.* I, vol. 2, 164).

Tuaia, V. *duaia*, dim. aràbic d'ALDEA *Tualet* f. o *tualeta*, V. *tela* (TEIXIR) *Tuasa*, V. *toesa* *Tuütem*, V. *tu*

TUB, pres del ll. *tübus* 'canó', 'canut', 'conducte', □ 1.ª doc.: *tubo*, Belv.; *tub*, DOrt.

DERIV.: *Tuba* [DOrt.]. *Tubari* [1868, *SLitCosta*]. *Tubera*. *Tubet*. *Tubular*, *tubulat*, *tubulós*, derivats savis del diminutiu ll. *tübülus*. *Intubació* [Fontserè, add. al DOrt.].

CRP.: *Tubiflor*. *Tubiforme* o *tubuliforme*. *Tubulifer*. *Multitubular*.

Tubanc, V. *tou* *Tuberàcies*, *tubercle*, -èrcul, *tuberculina*, *tuberculitzar*, *tuberculós*, *tuberculosi*, *tuberculostàtic*, *tuberós*, *tuberositat*, V. *tòfona* *Tubet*, *tubi-flor*, *tubuliforme*, *tubuladura*, *tubulat*, V. *tub* *Tubulet*, V. *tambor* *Tubulifer*, *tubulós*, V. *tub* *Tuburna*, V. *tribuna* (TRIBUT) *Tuc*, *tuca*, V. *suca*

TUCAN, del tupí-guaraní *tuká*, *tukana*, id. □ 1.ª doc.: *tucá* 1868, *SLitCosta*; *tucan*, DOrt.

TUDAR, ant. i dial. 'apagar, extingir', i 'atuir, abatre', 'malmetre', mot comú amb l'oc. ant. *tudar* 'apagar', 'apaivagar', i fr. *tuer* 'matar', antigament també 'apagar', del ll. TŪTĀRĪ 'protegir, garantir de', que en llatí vulgar prengué tardanament el sentit d'«extingir» en frases com *tutare famem*, *tutare sitim*, com a substitutes de *extinguere famem*, *sitim*, 'apaivagar, extingir la gana, la set', quan el verb *extinguere* quedà antiquat en el llatí vulgar; i, estenen-se després a l'acció d'apagar el foc etc., en fi es va passar a 'atuir' i fins 'matar'. □ 1.ª doc.: S. XIII.

No era un mot gaire corrent en català antic, i aviat s'hi antiquà, car després del princ. del S. XIV, solament es troba, i encara rarament, en algun text poètic, imitant artificialment l'occità o altres llengües estrangeres. Amb la reserva que es conservà en l'ús regional de Mallorca i el Ross., segurament per herència de la llengua del S. XIII.

El significat que tenia en aquell temps, generalment, és 'dissimular, fer desaparèixer, amagar a la vista' o 'apagar': «Servu ne catiu no pot accusar nuyl hom, — per ço com no ha persona d'estar en juhií, — sinó --- si algú amaga o *tuda* testament o codicils en què li fos lexada libertat», *CostTort.* (Ol., p. 364). «Un cavaler --- se n'anà axí tost qu' en poch d'ora, sí-s fo *tudat* que Lançolot no-n poc pus veser», Reixac, on l'original fr. porta «si grant erre que Lancelot n'en pot, en poi d'ore, point veoir»; o bé també 'apagar': «fallí lo foc, e la flame romàs, --- con éls véran la flame *tudade* ---»,

trad. «esteinte» id. (*Questa*, 108.20, 194.32). Llavors el trobem ja també amb l'evolució ulterior fins a 'matar' (que en la Romània és peculiar i quasi exclusiva del N. i Centre de França, i pertot és secundària).

Però quasi només en el poema dels *Set Savis*, del S. XIII, en el qual, per cert, és freqüent (alternant-hi amb *matar*, no pas amb *ociure*, i com a ben sinònims); diu l'emperadriu madastra: «si yo he fiyll de mon senyor, / ell no serà emperador, / car cell de la prim[er]a muller, / serà de cert hereter; / mas si aquest infant fos mort, / yo poria fer bon acort; / si n'he fiyl, senes dupter, / aquell ser<i>> a hereter: / pus aquest altre fos *tudats*, / lo meu guanyarà la heretats», v. 216; «la dona fortment plorà, / cant ou que l'infant és estort: / pense-s què pora dir ne far / que-ls Set savis fes matar: / si los savis són escapats, / aquell tantost serà *tudats*;» «romàs lo fiyll, morí la mayra, / e lo cavaller pres-ne altra; / e la madastra [sí] s'à pensat / que lo filastre fos *tudats*» (vv. 2435, 2696 i també en el v. 1670 i algun altre).

Encara en el *Libre de Sidrac* (fi S. XIV), i en la part només conservada en el ms. més antic; però aquest fou adaptada d'un model francès; i, en el segon passatge fins i tot deixa part dels mots en francès, com si no gosés apartar-se massa del model: «cells qui mal viven e qui --- emblen e tollen d'autry --- e qui *tuden* la gent e falsament juren», «per *tuer* un home del poble ---» (89.3, 266.22). Després (fora d'algun rar text de llenguatge barrejat i sense valor) quasi hi ha interrupció absoluta fins arribar a la Renaixença, car també és una mica anòmal el llenguatge del quatrecentista barceloní Felip de Malla, noble i ben catalanesc però d'estil desusadament elevat i retòric amb mant toc d'arcaisme: «molt és bella cosa, e noble, saber expendir ---: car despenen, no -s pot --- aminvar ni, per rovell de ignorància, --- dissipar o *tudar* ---» (DAg.).

En el nostre temps, la pervivència del mot en el Ross. i a Mallorca ha fet que es torni a usar literàriament en aquestes dues regions, no sense xocant sorpresa per part de la resta de la nostra gent, que a penes ho entenen: és, però, un ús ben arrelat, antic i catalanesc en aquestes terres, que tots hem de comprendre i respectar. La variant general a Mall. és *tudar*, i quasi pertot amb el sentit secundari de 'malmetre, malbaratar, fer malbé'; mentre que en el Ross. predomina molt la variant *atudar*, i amb manteniment del sentit primitiu d'«apagar» (en Sagarra és rebuscat recurs poètic: «la jovenesa és tan curta! / per què *tudar*-la debades?», MrnAguiló c. 1852 (*Antol. Po.* 1975, 37)).

En l'estil d'AMAlcover era freqüent, sobretot amb el matís de 'balafiar, malversar' (p. ex., *BDLC* x, 135, 335), també en el de 'fer en va, sense profit': «aquestes paraules que dius, hu són, ben *tudades!*» (*Contarelles*, 7); ell mateix precisa que és un mot exclusivament mallorquí, i en puntualitza les accs. «malgastar, fer malbé una cosa, malencaminar una persona, dur-la a perdre, espenyar ['espafillar'] una cosa, fer-la inservible» (*BDLC* VIII, p. xxxvii), 'tirar a perdre i fer malbé una cosa', 'mal encaminar moralment